

Södertörns högskola | Institutionen för genus, kultur och historia
Kandidatuppsats 15 hp | Religionsvetenskap | vårterminen 2010

Projekt: Slöjan

– en undersökning av trender i den svenska
sjaldebatten speglad mot sjaldebatten i
Frankrike och Storbritannien

Av: Cecilia Lindvall
Handledare: Madeleine Sultán Sjöqvist

Abstract

The title of this essay is *Project: The Veil – an investigation of the trends in the Swedish veil debate compared with the veil debate in France and Great Britain* written by Cecilia Lindvall. The purpose of the paper is to analyze how the argument has been conducted by the Swedish politicians from the time when the veil was first recognized in Swedish media up until today. The questions I wanted to answer was each countries definition of the three concepts secularization, freedom of religion and multiculturalism, how Islam as a faith with Muslims has developed in Sweden, France and Great Britain and each countries integration politics with the politicians attitude towards the veil. The method being used is a qualitative study with three kind of theories for analysis; two who derives from a feminist point of view where the first one advocates for the rights of each women, the second for the rights of religious groups and a third theory which discusses different models of integration logics. The study shows that Swedish politicians turned from a negative approach to the veil to advocate the rights of every woman's right to wear religious cloth. Sweden and Great Britain chooses similar direction in their national integration program – which protects group rights – while France promotes individual rights on a basis of assimilation politics.

Keywords: Islam, veil, muslim women, politics, integration, multiculturalism, secularism, freedom of religion.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställning.....	5
1.2 Disposition	5
1.3 Metod och material.....	6
1.4 Avgränsningar.....	7
1.5 Teori	7
1.6 Forskningsläge.....	9
1.7 Begreppsförklaring.....	10
2. Bakgrund	11
2.1 Sverige – Från homogenitet till mångkulturalism	11
2.2 Islam i Sverige och attitydförändringar	11
2.3 Frankrike och laïcité	12
2.4 Islam i Frankrike och fransk islam	13
2.5 Från slöjbråket i Creil till dagens burkakommission	14
2.6 Multikulturalismen i Storbritannien.....	16
2.7 Rushdieaffären och islams utveckling i landet.....	17
2.8 Slöjan i brittisk politik.....	17
3. Slöjan i den svenska politiska debatten	19
3.1 Burgårdens gymnasium i Göteborg blir starskottet.....	19
3.2 Simhall får bakläxa.....	23
3.3 Fallet Alia Khalifa	23
3.4 Debatten fortsätter	26
3.5 Frankrike och England på andra sidan spegeln.....	28
4. Slutdiskussion	29
Sammanfattning	32
Käll- och litteraturförteckning	33
Tidskrift- och tidningsartiklar.....	33
Internetkällor.....	34
Rapporter.....	35

1. Inledning

I höst är det val till Sveriges riksdag. Vid senaste valet 2006 fick Sverige en alliansregering efter att Socialdemokraterna styrde landet i tolv år. Vid tidpunkten innan regeringsskiftet pågick debatter kring den muslimska sjalen i landet. Orsaken var händelsen vid Burgårdens gymnasium i Göteborg 2003 då efterspelet lett till Skolverkets beslut om att låta skolor själva bestämma om de vill förbjuda burka under lektionstid eller inte. Debattörernas argumentationsform har sedan dess skiftat. När de politiska diskussionerna tidigare främst kretsat kring den muslimska sjalens kvinnoförtryckande element, har politiker under de senaste åren svängt. Mona Sahlin talade 2003 om att vi skulle ”reagera mot” den burka hon inte ansåg vara en religiös symbol. 2010 gör hon en totalvändning där hon i stället vill kämpa för kvinnors rätt att få bära sjal.¹

Ser vi emellertid ut över Europas övriga länder bleknar sjaldebatten i vår del av unionen. Parlamentet i Belgien fattade nyligen ett beslut om att förbjuda heltäckande slöja i offentligheten. Frankrike har under lång tid haft en vild diskussion mellan sjalmotståndare och dem som kämpat för att kvinnor ska få behålla plagget på. 19 maj i år antog den franska regeringen det lagförslag landets burkakommission lämnat in, som förbjuder heltäckande religiösa dräkter på skolor, sjukhus, arbetsplatser och i kollektivtrafiken. Frankrikes planer delas helt eller delvis av Österrike, Schweiz och Nederländerna. Danmark har den senaste tiden fört en skarp retorik mot bärandet av religiösa såväl som politiska symboler och Italien går politiska genvägar för att få bort burkan från gatan.² Sedan har vi Storbritannien vars regering och ledande oppositionsparti inte ens skulle föreslå att förbjuda någon typ av religiös huvudbonad inom landets gränser.³

Trots att väldigt få kvinnor bär det omstridda plagget, är diskussionerna kring den muslimska sjalen i dag hetare än någonsin. I Sverige ser den liksom dess europeiska grannar inte ut att svalna – snarare tvärtom.

---

¹ Se sid 18 respektive sid 24 i uppsatsens undersökningsdel.

² BBC News 2010-04-22, DN 2010-05-19

³ Se sid 16.

1.1 Syfte och frågeställning

Mitt syfte med uppsatsen är att undersöka trender i den svenska sjaldebatten och spegla dessa mot sjaldebatten i Frankrike och Storbritannien, två länder som valt att gå olika vägar i sin integrationspolitik.

Mina frågeställningar är:

- Vad står begrepp som sekularisering, religionsfrihet och multikulturalism för i respektive länder?
- Hur ser islams utveckling ut i Frankrike och England och vilken inställning har de ledande politikerna till den muslimska sjalen?
- Hur lyder den svenska politiska sjaldebatten?
- Vilka skillnader finns det i de tre ländernas integrationspolitik och går det att genom en jämförelse tala om en framtida trend vad gäller den svenska sjaldebatten och integrationspolitiken?

1.2 Disposition

Uppsatsen är indelad i en introduktionsdel, en undersöknings- och analysdel samt efterföljande diskussion och sammanfattning. I introduktionsdelen belyser jag kort dagens forskningsläge kring muslimska kvinnor och sjalen i Sverige samt ger en kort beskrivning av de muslimska religiösa huvudbonaderna. Undersöknings- och analysdelen är uppdelad i två huvudkapitel; ett bakgrundskapitel och ett undersökningskapitel. I bakgrundskapitlet redogör jag kort för de tre ländernas väg mot liberala stater, hur deras muslimska befolkning ser ut samt hur sjaldebatten yttrar sig i Frankrike och Storbritannien. I undersökningskapitlet redogör jag först för tre fall där den muslimska sjalen skapat medial uppståndelse i Sverige, vilka konsekvenser de fått och hur de svenska politikerna agerat kring händelserna genom att ta hjälp av Susan Okins och Martha C Nussbaums teoretiska perspektiv, vilka jag presenterar i teoriavsnittet nedan. I undersökningskapitlet speglar jag även den svenska sjaldebatten mot den franska och engelska integrationspolitiken där jag knyter an min undersökning till Karin Borevis integrationsteorier. Slutligen följer en slutdiskussion där jag vidareutvecklar mina antaganden kring sjaldebatten i Sverige, Frankrike och Storbritannien. Arbetet avslutas med en sammanfattning och källförteckning.

1.3 Metod och material

Metoden som används i denna uppsats är kvalitativ. Mitt val av tre fall där den muslimska sjalen skapat uppmärksamhet i Sverige fungerar som kvalitativa analys exempel. För att få så tillförlitlig och aktuell information som möjligt har jag valt böcker och övriga textdokument publicerade under det senaste decenniet, med övervägande del under de senaste fem åren.

Till mina tryckta källor hör fil.dr. i religionsvetenskap Daniel Andersson och fil.dr. i filosofi Åke Sanders andra upplaga av *Det mångreligiösa Sverige* (2009). Denna faktaspäckade bok är primärkälla för bakgrundskapitlet till dagens mångkulturella, sekulära Sverige. Jag har även använt mig av deras redogörelser för dagens muslimska minoritet och fallet vid Burgårdens gymnasium i Göteborg 2003.

Ingmarie Froman är frilansjournalist, debattör och författare och kom 2006 ut med boken *Islam, brudar och paljetter*. Hon har mångårig erfarenhet som utrikeskorrespondent för Sveriges television och har i och med sitt stora intresse för islam och muslimska kvinnor i Europa inhämtat en värdefull kunskap i ämnet, framför allt från fältet. Jag har använt mig av hennes material främst för att få en överblick av, samt kunna redogöra för, Frankrikes och Storbritanniens muslimska befolkning och sjaldebatten i länderna. Hennes rapporter finner jag tillförlitliga om än inte allomfattande. Ingmarie Froman ger en bra översiktlig förståelse av hur islam blev vad islam är inom ländernas gränser i dag. Hon berättar utifrån såväl som inifrån de händelser medierna rapporterar ifrån.

Olivier Roy är professor vid Frankrikes nationella center för vetenskaplig forskning (CNSR) och har skrivit flera böcker inom ämnet islam och den franska sekulariseringsmodellen. *Secularism confronts Islam* (2005) är hans senaste verk översatt till engelska 2007 i vilken han redogör för den unika franska principen om separeringen mellan kyrka och stat, *laïcité*. Olivier Roy är internationellt känd och medverkar ofta vid religionskongresser i Frankrike och utomlands. Förutom Roy har jag i mindre skala använt mig av material från Joan Wallach Scotts *The politics of the veil* som publicerades 2007 och fram till dess går igenom hela den franska sjaldebattens olika verkningar och förklaringsbakgrunder.

Kenan Malik räknas till en av Storbritanniens mest framträdande experter inom integrationsfrågor. Han kom förra året ut med *Från fatwa till Jihad* som översatts till svenska. Jag har använt mig av Maliks faktaspäckade bok innehållande nyanserade förklaringar till

Storbritanniens muslimska befolkning och islams utveckling i landet i dag. Malik är kritisk till en multikulturalistisk politik där grupper, inte individer, ges rättigheter i egenskap av sin gruppstillhörighet som etnisk minoritet. Han är också en öppen kritiker av assimileringspolitik av den typ Frankrike har. Som sekundärlitteratur har jag använt mig av hans senaste bidrag i den svenska sjaaldebatten; artikeln ”Förbudsliberalernas inställning till burkan håller inte”, publicerad på debattsajten Newsmill 14 maj i år.

Utöver min litteratur har jag tagit information från svenska och utländska medier, tagit del av rapporter och läst debattinlägg på internet. Citaten från politikerna har jag i huvudsak hämtat från svenska dagstidningar.

1.4 Avgränsningar

Jag har i min undersökning uteslutit internationella organisationer som Europeiska Unionen, Förenta nationerna och Amnesty International. Uppsatsen innehåller ingen genomgång av religiösa urkunder där slöjan nämns eller de otaliga tolkningar som omgärdar ämnet utifrån muslimska och övriga perspektiv. Jag försöker alltså **inte** ta reda på *orsaken till* eller diskutera *argumenten bakom* bruket av slöjan. Inte heller gör jag anspråk på att redogöra för hela den svenska politiska sjaaldebatten. Jag har i stället valt det material jag funnit pragmatiskt för mitt syfte. Uppsatsen måste läsas med förståelse för den uppsjö artiklar, forskningsmaterial och åsiktsyttringar som finns att tillgå.

1.5 Teori

I min analys har jag använt mig av tre skilda forskares integrationsteorier. Susan Moller Okin var under sin livstid feminist och amerikansk filosof vid Stanford University i USA och har skrivit *Is Multiculturalism Bad for Women?* (1999). I artikeln intar hon en kritisk feministisk position i försvar för individens rättigheter. Okin menar att den studerade kulturens inre patriarkala grad och deras vilja att bli mindre patriarkat är avgörande faktorer inför varje övervägande av en grupps rättigheter. Intas inte det sekulära feministiska perspektivet beaktas enligt Okin inte kulturella gruppers inneboende könsfördelningar. När kvinnor i regel är det kön som tar hand om familjära angelägenheter, skriver Okin, har effekten av ett försvar av kulturella praktiker troligen mycket större påverkan på kvinnor och flickors liv än män och pojkars. Enligt Okin rör en överväldigande majoritet av kulturella minoritetsgruppers försvar just rättigheter kopplade till könen, liksom de ofta innehåller argument om kvinnans naturliga underlägsenhet. Okins kritik till teoretiker som intar ett perspektiv för gruppens rättigheter är

att det inte korrelerar med den liberala synen på frihet, där grupprättigheter inte ska gynnas framför individens rättigheter.

Feministen, filosofen och professorn i rättsetik Martha C Nussbaum har skrivit *Kvinnors liv och social rättvisa* (2002). Nussbaum intar en feministisk moralfilosofisk position när hon problematiserar kring individens kontra gruppens rättigheter och staters inblandning i dessa. Nussbaum tillämpar en politisk liberalism där hennes definition leder fokus till individens lika värde och rättigheter, medan varje teori som kränker en kulturell grupps eftersträvande av det ”goda” kränker individens samvetsfrihet, alltså rätten att själv bestämma över sitt livs vägval och livsstil så länge det inte skadar någon annan, vilket är hennes försvar för att gruppens rättigheter bör beaktas. Nussbaum tillägger dock att gruppvärden inte ska betraktas som mål i sig och därför inte ges företräde framför individens rättigheter. Hur staten ska bedöma en situation där individens rättigheter kan anses kollidera med gruppen, som när staten ”överväger att inskränka en verksamhet som hett åstundas av en eller flera aktörer som talar i religionens namn”, anser hon att staten bör undersöka om aktörerna ”verkligen företräder religionen och rätt tolkar kärnan i den, eller bara är ute efter politisk makt.”⁴ Nussbaum menar vidare att staten inte ska gå in och besluta över kvinnans rätt att bestämma över sitt liv och sin livsstil. Staten skall i stället lära ut jämlikhet, förbereda kvinnor till ett självständigt val och uppmuntra till en intensivare offentlig dialog kring jämställdhet inom respektive religion. Nussbaums kritik mot sekulära humanistiska feminister är att den är illiberal i bemärkelsen att perspektivet fråntar människor rätten att själva definiera livets yttersta mening på sitt eget sätt. Både Nussbaum och Okin kritiserar alltså den andre för att frångå den liberala värdegrunden.

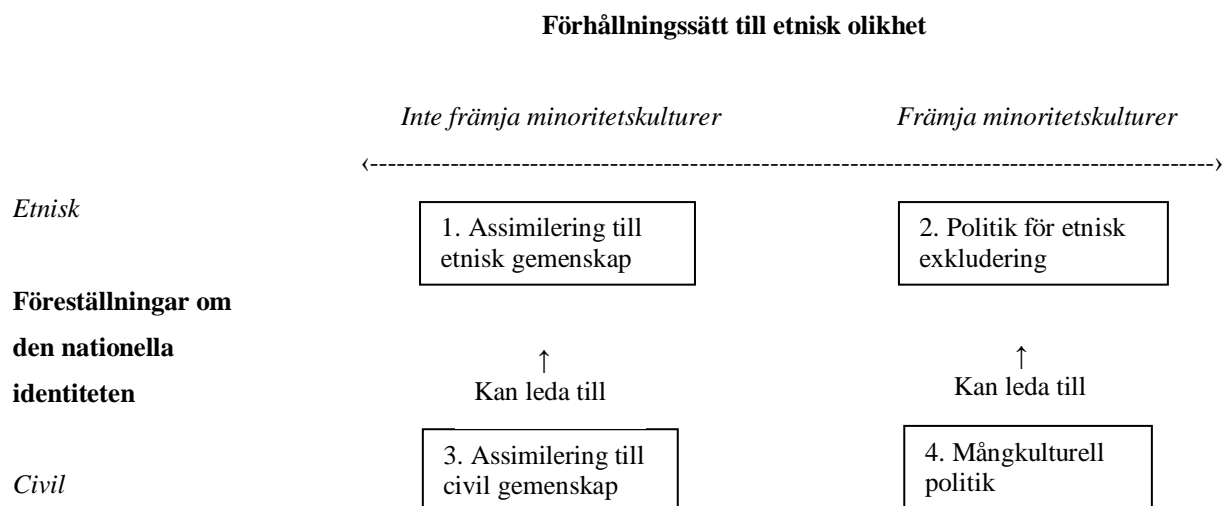
Karin Borevi är forskare vid statsvetenskapliga institutionen i Uppsala och har skrivit *Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället* (2002). I avhandlingen redogör hon för den liberala statens, däribland Sveriges, Frankrikes och Storbritanniens, integrationspolitiska förhållningssätt till etniska minoriteter. Karin Borevi delar upp liberalt betecknade staters integrationslogik i två principer; härstamningsprincipen och territorialprincipen. Härstamningsprincipen talar för en etnisk förståelse av den nationella gemenskapen, medan territorialprincipen är uppfattningen om nationen i termer av en politisk eller civil sammanslutning mellan medborgare. Borevi beskriver vidare staters aktiva främjande av minoritetskulturer indelade i civila, politiska och sociala rättigheter. Jag kommer i min analys

---

⁴ Nussbaum 2002:236f

att tolka hur Sverige, Frankrike och Storbritannien förhåller sig till dessa rättigheter med hjälp av tabellen nedan. Med hjälp av Borevis tabell kan länders strategi att främja minoritetskulturer delas in, som enligt Borevi skall uppfattas genom ”vilken föreställning om den nationella identiteten som politiken utgår ifrån”.⁵

1.6 Forskningsläge

Svenska forskningen kring islam och muslimska kvinnor är i dag bred. Religionssociologen Madeleine Sultán Sjöqvist gav 2006 ut sin avhandling ”*Vi blev muslimer*” Svenska kvinnor berättar. En religionssociologisk studie av konversionsberättelser.” Socialantropolog Annika Rabo har bland annat skrivit artikeln ”Kampen om slöjan: slöjan i kampen” (Kvinnovetenskaplig tidskrift, 1997). Svenska muslimska konvertiter, debattörerna och författarna Ann Sofie Roald (*Muslimer i nya samhällen, Women in islam: the western experience*) och Pernilla Ouis (*Muslim i Sverige* tillsammans med Ann Sofie Roald), deltar även i forskningen och har gett ut flera böcker under ämnet muslimska kvinnor.

Forskning kring den politiska synen på den muslimska sjalen i Sverige är relativt begränsad. Den jag funnit är Lena Magnussons magisteruppsats *En studie av den muslimska sjalen i Sverige* (2006) där hon går igenom samtliga svenska riksdagspartier. Det finns mycket som talar för att mer forskning kring den muslimska sjalen är på kommande med tanke på den

⁵ Borevi 2002:31

oerhörda uppmärksamhet ämnet väcker i media, samt de regleringar som i dag är att vänta i flera av Europas länder.

1.7 Begreppsförklaring

Burka och niqab (på arabiska *burqu'* och *niqāb*) är de heltäckande sjalar som täcker kvinnans huvud, ansikte och axlar. Det som skiljer burka från niqab är burkans nätliknande flor framför ögonpartiet, där niqab har en glipa. Till niqab och burka används i regel jilbab (*jilbāb*), en löst sittande tygkappa som täcker samtliga delar av kroppen nedanför halsen förutom händerna, där svarta handskar bärs. Hijab (*hijāb*), ofta refererad till som slöja, är den sjal som täcker hår, hals och axlar medan den lämnar ansiktet bart. Jag har använt mig av den vanliga svenska stavningen för samtliga namn på huvuddukarna. Jag använder mig såväl i rubrik som vid tillfällen i texten av samlingsnamnet slöja och är medveten om de negativa konnotationer som har tillkommit i och med mediebevakningen av ”slöjan”. Trots det anser jag slöja vara brukligt i folkmun och det namn många människor i Sverige kopplar samman med just den muslimska huvudduken, vilket är orsaken bakom mitt val att inte utesluta begreppet. När jag använder ordet sjal innefattar det samtliga huvuddukar, såväl hijab som heltäckande ansiktsslöja.

2. Bakgrund

2.1 Sverige – Från homogenitet till mångkulturalism

Sveriges grundlagsfästa religionsfrihet antogs inte i sin helhet förrän 1951. Två sekel tidigare och en lång tid framåt var Sverige ett i stort sett religiöst homogent samhälle som genom en restriktiv religionsfrihet försökte motverka ”främmande inflyttning”. Det var en tid då verkställandet av flera stränga straff noterades, som fallet år 1624 då två stockholmare avrättades för att de konverterat till katolicismen. Vid reformationen på 1500-talet då svenska staten skiljdes från kyrkan och antog en evangelisk-luthersk religionstro, var Sveriges mål enhet i religion och i 1634 års regeringsreform förklarades denna enhet som hörnsten och grundval i det svenska samhällsbygget. Genom 1655 års regeringsstadga skred Sverige längre fram i enhetsmålet genom att helt och hållet förbjuda andra religioner än den evangelisk-lutherska. Avvek någon från den ”rätta” och godkända läran ansågs denna som en kättare och förtjänade inte ett svenskt medborgarskap. Kulmen kan sägas ha nåtts 1734, då en lag fastställde landsförvisning som yttersta straff för avfall från Sveriges religion.⁶

Vid tiden kring religionsfrihetslagens införande i mitten på 1900-talet hade den invandrade befolkningen i Sverige ökat kraftigt. År 1900 uppgick Sveriges invandrade befolkning till omkring 0,7 procent av invånarna och antalet hade nästan fyrdubblats fram till 1950. År 2000 var hela 20 procent av Sveriges befolkning födda utomlands.⁷ I dag räknas Sverige till ett av världens mest sekulariserade och jämställda länder, där kulturell mångfald och tolerans blivit svenska honnörsord. Multikulturalism innebär värnandet om religiösa och kulturella minoriteter genom att staten aktivt försöker främja minoritetskulturer. Detta görs exempelvis genom statligt stöd till litteratur, teater och film på minoritetsspråk, ett tillstånd för konfessionella friskolor och möjligheten till hemspråksundervisning.⁸

2.2 Islam i Sverige och attitydförändringar

Antalet muslimer i Sverige uppskattas till cirka 400 000⁹, vilket gör islam till näst största trosriktningen i landet. Siffran delar inte upp muslimer i antalet praktiserande utövare och gör inte skillnad på de många antalet *islamer*, tolkningar och inriktningar, som delar upp troende

---

⁶ Andersson & Sander 2009:27ff

⁷ Andersson & Sander 2009:32ff

⁸ Borevi 2002:29f

⁹ Andersson & Sander 2009:483

muslimer till allt i från bokstavstroende islamister till sufisk-mystiker. En viktig aspekt som försvårar räkningen av antalet muslimska trosutövare i landet är det svenska förbudet mot registrering av religionstillhörighet.¹⁰ Enligt Nämnden för Statligt Stöd till Trossamfund, SST, som varje år räknar antalet samfundsmedlemmar beräknades antalet betjänade¹¹ inom de islamiska församlingarna år 2008 till 110 000¹².

Förändringar i den svenska samhälls- och gatubilden är också exempel på den ökade muslimska närvaron i landet. Till detta kan nämnas byggnationen av moskéer, muslimska friskolor, halal-tv¹³ med andra utbildningsprogram och det utbredda muslimska föreningslivet.¹⁴ Endast en minoritet av Sveriges muslimska kvinnor bär någon form av religiös huvudduk. Till dessa, till synes, välkomnande och toleranta inslag i vardagslivet för dagens svenska muslimer, finns integrationspolitiska riktlinjer som måste följas. Innanför moskéer ska imamen känna till Sveriges lagar, seder och bruk och förrätta fredagsbönen på svenska liksom arabiska.¹⁵ De konfessionella momenten i friskolorna får inte vara indoktrinerande eller tendentiösa och religionskunskapen får inte gå ifrån den svenska läroplanen.¹⁶ Den muslimska religiösa slakten av djur på ”rätt sätt”, *halal*, är förbjudet inom de svenska gränserna.¹⁷

2.3 Frankrike och laïcité

Födelsen av laïcité, den unika franska principen om relationen mellan religion och stat, hänvisas till den lag som antogs 9 december 1905¹⁸. I och med lagens ikraftträdande splittrades den franska staten och katolska kyrkan som efter 1789 års revolution blivit upptakten till en lång och bitter fejd dem emellan.¹⁹ Under revolutionsåren hade steget tagits för en ökad religionsfrihet med en deklaration som förklarade att ingen skulle besväras på

---

¹⁰ Andersson & Sander 2009:32

¹¹ Enligt SST en medlem eller registrerad deltagare i verksamhet som organiseras av trossamfund eller församling. Sst.a.se

¹² Sst.a.se

¹³ Sveriges Televisions omstridda tv-satsning om islam med tre muslimska programledare som startade hösten 2008.

¹⁴ Andersson & Sander 2009:487f

¹⁵ Andersson & Sander 2009:485

¹⁶ Andersson & Sander 2009:486

¹⁷ Froman 2006:44

¹⁸ Loi du 9 décembre 1905 concernant la séparation des Églises et de l'État; översatt: Franska lagen 9 december 1905 om separeringen mellan kyrka och stat. En.wikipedia.org

¹⁹ Bland annat förbjöd påven franska katoliker att rösta på sekulära partier, regeringen stängde kloster och förbjöd katolska klädedräkter på allmän plats, sekulära fundamentalister krävde att franska gator med helgonnamn skulle döpas om och flera tiotusentals katoliker gick i exil. Froman 2006:35

grund av hans eller hennes åsikter, även religiösa, så länge manifestationen av sådana åsikter inte beblandade sig med etablerade lagar och ordningar. Lagen 1905 deklarerar att republiken varken erkänner, avlönar eller understödjer någon religion.²⁰

Laïcité placerar medvetet religionen utanför samhällets gränser.²¹ Begreppet, som först nämndes i konstitutionen 1946, bygger på en uppsättning lagar och inte tankemönster, samtidigt som det innefattar religionens position i samhället (är den stark eller svag).²² Detta skiljer laïcité från sekularisering, som författaren Olivier Roy ställer i kontrast med varandra;

Secularization is a social phenomenon that requires no political implementation: it comes about when religion ceases to be at the center of human life, even though people still consider themselves believers; the everyday practices of people, like the meaning they give to the world, are no longer constructed under the aegis of transcendence and religion.²³

Olivier Roy jämför exempel från länder som USA och Storbritannien. I USA separeras kyrka och stat, medan religionens roll i samhället ändå accepteras.²⁴ (USA:s presidenter nämner ofta Gud i sina tal till nationen och skulle finna det svårt att vinna ett presidentval utan religiösa uttalanden. Franska politiker får på den motsatta sidan det inte lätt om de uppvisar en konservativ religiös sida.) Storbritannien är sekulärt, men inte *laïque* då de har en officiell statsreligion.²⁵ Laïcité är en stor del av den franska identiteten, vars stora ”hot” då var katolska kyrkan, och i dag genom flera exempel visat sig tagits över av islam, där den fundamentalistiska tolkningen fått företräde, och de franska, intellektuella muslimerna. Bland tolkningarna bakom finns Frankrikes förflutna som kolonisateurer där synen på muslimer var att de var dekadenta och ociviliserade varelser som skulle separeras från religionen och assimileras in i det franska liberala tänket. Samtidigt sågs muslimerna själva vara upphov till sin egen underlägsenhet.²⁶

2.4 Islam i Frankrike och fransk islam

Liksom i Sverige och Storbritannien höll en ny generation muslimer på att växa upp i Frankrike under 80-talet. Muslimer vars modersmål är franska och vars hemvist är Frankrike

---

²⁰ En.wikipedia.org

²¹ Roy 2007:8

²² Roy 2007:17

²³ Roy 2007:7f

²⁴ Roy 2007:14

²⁵ Roy 2007:13f

²⁶ Scott 2009:46f

och inte Mellanöstern. Tidigare var muslimer en osynlig arbetskraft, skriver Ingmarie Froman, som nu blivit en del av samhällsbilden.²⁷ Muslimer i Frankrike är i dag välintegrerade tillägger hon, medan samtliga författare understryker den i dag starkt förankrade franska rasismen (Froman, Roy, Scott). Bilbränderna i Paris förorter 2005, där huvudsakligen invandrarkillar låg bakom kravallerna, rapporterade flera medier som underpyrda av de rasistiska tongångarna i landet.

I dag bor det omkring fem miljoner muslimer i Frankrike, vilket gör det till det land i Europa med störst muslimsk befolkning.²⁸ Frankrikes skolor är religionsfria. 2006 fanns det endast en muslimsk friskola²⁹, medan flertalet religiösa föreningar har etablerat sig i landet. UOIF, arrangörer bakom den årliga franska islammässan Recontre Musulmane, grundades 1983 och FNMF, Fédération Nationale des Musulmans en France (för franska konvertitet) är ett par exempel på islamistiska föreningar som växt sig stora.³⁰

2.5 Från slöjbråket i Creil till dagens burkakommission

En liten minoritet, omkring 1900³¹ muslimska kvinnor, uppskattas bära burka eller niqab i Frankrike. Men när de 14-åriga systrarna Fatima och Leïla och deras kompis Samira under höstterminen 1989 tvingades ta av sig sina slöjor, hijabs, under lektionstid i skolan blev de föremål för en lång och uppsplitande nationell kontrovers kring den muslimska sjalen.³² Händelsen utspelade sig i Creil, en av Paris många förorter. När nyheten blev känd över Frankrike hade skolledningen tillsammans med föräldrarna och flickorna redan kommit överens om en kompromiss. Flickorna skulle ta av sig sjalarna under lektionstid men tilläts bära dem under raster och på skolgården. Men den mediala uppmärksamheten blev stor och allt fler grupper och organisationer ville ha ett finger med i spelet. Såväl muslimska (exempelvis UOIF) som antirasistiska och sekulära organisationer startade en kamp för flickornas rätt att få bära sjal i klassrummet. Men frågan skar samtidigt över partigränserna, där viljan att åtskilja religiösa yttranden från principen om den sekulära skolan stöddes av både vänstersympatisörer och liberaler.³³ Mot slutet av november 1989 förklarade Frankrikes mostvarighet till regeringsrätten – Conseil d'Etat – att ”sjalar i klassrummet inte stred mot

---

²⁷ Froman 2006:26

²⁸ En.wikipedia.org

²⁹ Froman 2006:52

³⁰ Froman 2006:36

³¹ BBC News 2010-01-26

³² Froman 2006:34

³³ Froman 2006:34f

konstitutionen” förutsatt att ”eleverna inte försökte bedriva propaganda eller värva anhängare”.³⁴ Diskussionerna fortsatte. Under mitten på 90-talet var den relativt lugn sedan en medlare tillsatts för att komma fram till en lösning efter diskussioner mellan föräldrar, lärare och elever. Men efter att allt fler elever började ställa ytterligare krav, som tillstånd för att gå ifrån lektioner för att kunna be, tillsattes en kommission av dåvarande president Jacques Chirac.³⁵ Uppdraget var att utreda förhållandet mellan republiken och religionen. Bestående av kunniga och högt ansedda personer levererade kommissionen en nyanserad och resonerande rapport, påpekar Froman, samtidigt som regeringen tog fasta på punkten som sade att religiösa symboler som större kors, kippa, turban och sjal skall förbjudas i skolan.³⁶ Förbudet trädde i kraft i september 2004. Drygt ett år senare hade 47 elever uteslutits ur franska skolor sedan de vägrat följa reglerna.³⁷

I juni 2009 drog den senaste debatten kring den muslimska sjalen i gång i landet. Anledningen var en muslimsk kvinna som burit en burkini, en kroppstäckande baddräkt, och därför blivit bannlyst från en lokal simhall. Frankrikes nuvarande president Nicolas Sarkozy uttalade sig vid tidpunkten om hur han resonerar kring heltäckande slöja; “I say solemnly that they are not welcome on the territory of the French Republic”³⁸. 58 ledamöter i det franska parlamentet motionerade samtidigt för ett lagstadgat förbud för kvinnor att bära heltäckande slöja på offentlig plats efter rekommendationer från landets burkakommission. Integrationsminister Eric Besson gjorde en uppseendeväckande vändning från att han i början av 2009 ansåg ett niqab- och burkaförbud ”skapa spänningar” till att senare samma år uttala sig för ett totalförbud av, vad han nämner, ”ovälkomna” och ”oacceptabla” niqab och burkas inom de franska gränserna.³⁹ Vänsterpartisten och ledamoten André Gerdin som leder burkakommissionen yrkar liksom Besson på ett totalförbud. Han ska vid tillfället ha sagt att trots att muslimer alltså har rätt att leva i Frankrike ”måste de assimileras i vårt samhälle”⁴⁰, skriver engelsköversatta Spiegel Online. 19 maj i år antog den franska regeringen med Nicolas Sarkozy i spetsen, lagförslaget om att förbjuda heltäckande religiös klädnad på platser som skolor, sjukhus, arbetsplatser och i kollektivtrafiken. Förslaget har mött kritik från

---

³⁴ Froman 2006:36f

³⁵ Froman 2006:168

³⁶ Froman 2006:169

³⁷ Froman 2006:20

³⁸ Daily Mail 2009-09-14

³⁹ Daily Mail 2009-09-14

⁴⁰ Spiegel Online 2010-01-02

flertalet höga jurister och kan komma att röstas igenom av det franska parlamentet i sommar.⁴¹

2.6 Multikulturalismen i Storbritannien

För ett halvt sekel sedan bestod Storbritannien till en övervägande majoritet av infödda briter. I dag bor där en betydande del första och andra generationens invandrare från länder som Pakistan, Indien, Bangladesh och Karibien. Större delen av de invandrade folken kom till Storbritannien när behovet av billig arbetskraft var som störst på 60-talet. Dörren hade först stått på vid gavel vilket till många Storbritanniens förtret förändrade den ”vita” samhällsbilden, skriver Kenan Malik, för att med 1962 års Immigration Act göras mer restriktiv då medborgare i Brittiska samväldet förhindrades att automatiskt komma in i landet.⁴² Antalet pakistanier i Storbritannien tiodubblades trots alla försök att hålla ”Storbritannien vitt”, från 30 000 i decenniets början till 300 000 vid decenniets slut.⁴³

De invandrade medborgarnas rättigheter var under tiden vid invandringen och en lång tid framåt starkt avskalade den brittiske infödde mannens. Medan rasismen ökade i landet utan ingripanden från myndigheterna tog allt häftigare protester fart. Svaret på de kravaller och gatustrider mellan först rasister och invandrare, sedan mellan invandrarna själva, var från regeringens sida att skapa en politik som gav minoriteter de rättigheter de var ute efter och som samtidigt skapade ett lugn bland de konservativa. Politiken skiftade från att tala om mänskliga rättigheter till att tala om gruppens. På så sätt infördes Storbritanniens multikulturella politik, menar Malik, snarare än myten om att minoriteterna själva krävde att få sina rättigheter som grupp godkända.⁴⁴ För att i dag få statligt finansierade pengar till religiösa projekt när exempelvis en muslimsk föreningslokal ska upprättas, kan den enskilde yrka på gruppens behov för att få ekonomisk hjälp. Yrkar densamme på individens behov är samma möjlighet minimal, skriver Malik. En reallokering av resurser liksom en omdefiniering av rasism, förklarar han Storlondons antirasistiska strategi: ”Nu betydde rasism inte förvägran av lika rättigheter utan förvägran av rätten att vara annorlunda.”⁴⁵

---

⁴¹ DN 2010-05-19

⁴² Malik 2009:44

⁴³ Froman 2006:61

⁴⁴ Malik 2009:71

⁴⁵ Malik 2009:60

2.7 Rushdieaffären och islams utveckling i landet

Fatwan förvandlade Rushdieaffären från en dispyt som huvudsakligen begränsades till Storbritannien och den indiska subkontinenten [...], till en global konflikt med historiska återverkningar, från ett käbbel om blasfemi och yttrandefrihet till en fråga om terrorism och geopolitik.⁴⁶

Det var i september 1988 den världsberömde författaren Salman Rushdie gav ut sin roman *Satansverserna*, en fiktiv berättelse som lånar namn och uttryck från Koranen. Utgivningen satte hela Storbritannien med dess muslimska befolkning i gungning. Kränkta muslimer försökte först få gehör för sina krav att återkalla boken från bokhandlarna, men togs inte på allvar. Inför inringda tv-team brändes boken på bål i januari 1989 i den gamla engelska fabriksstaden Bradford, för att senare kablats ut världen över.⁴⁷ Kontroversen höll sig inte inom landets gränser. Irans storayatolla Ruhollah Khomeini utfärdade den 14 februari 1989 den ökända fatwan som så småningom satte ett pris på Salman Rushdies huvud.⁴⁸ Ingen har fram till i dag verkställt beslutet men flera människor med eller utan inblandning i publiceringen av boken har attackerats, däribland Rushdies norska förläggare William Nygaard som besköts utanför sitt hem i Oslo 1993 men som klarade sig trots svåra skador.⁴⁹ I och med Rushdieaffären mobiliserade sig en tidigare icke-troende muslimsk befolkning i landet och började slita sig loss från sina föräldrars traditioner såväl som de västerländska samhällsidealen. En terrorism i islams namn vaknade till liv i landet. Rushdieaffären och självmordsbombningarna mot Londontrafiken 2007 förändrade klimatet för landets muslimer. Enligt brittisk nationell statistik utgör muslimer i dag 4 procent av landets befolkning, medan 76 procent av dessa är praktiska trosutövare.⁵⁰

2.8 Slöjan i brittisk politik

I Storbritannien finns det i dag gott om kvinnor som bär heltäckande slöja, men de ledande politikerna skulle inte ens överväga ett förbud, skriver Dagens Nyheter. Londonkorrespondent Dan Lucas i en artikel publicerad i januari 2010. Det finns dock två partier, skriver han, det rasistiska British National Party (BNP) vilka är för ett förbud av slöja i skolan och EU-fientliga UK Independence Party (UKIP) som vill totalförbjuda plaggen i alla

---

⁴⁶ Malik 2009:17

⁴⁷ Froman 2006:28

⁴⁸ Malik 2009:9

⁴⁹ Malik 2009:16

⁵⁰ National Statistics 2009:38f

offentliga miljöer. Ed Balls, en av Labours ”tyngsta politiker” svarade UIKP-ledaren Nigel Farage utlägg om att burka och niqab förtrycker kvinnor och är ett tecken på ett delat Storbritannien, med att ett sådant förbud inte är ”brittiskt”.⁵¹ Hans uppfattning delas, tillägger Lucas, av de andra stora partierna: de konservativa och Liberaldemokraterna med motiveringen att ”klädesplagg också är uttryck för yttrandefriheten” och att det därför inte finns något stöd att förbjuda dem.⁵² Skolor i Storbritannien har däremot rätt att själva bestämma klädkod efter ett direktiv som antogs efter flera uppmärksammade rättegångar 2007.⁵³

---

⁵¹ DN 2010-01-30

⁵² DN 2010-01-30

⁵³ BBC News 2010-04-22

3. Slöjan i den svenska politiska debatten

3.1 Burgårdens gymnasium i Göteborg blir startskottet

Första fallet som uppmärksammades i svensk media är händelsen vid Burgårdens gymnasium i Göteborg 2003. Två somaliska flickor hade valt att bära niqab i skolan under höstterminen. När händelsen uppmärksammades i medierna hade skolledningen tillsammans med flickorna redan kommit överens om en lösning som var acceptabel för båda parter.⁵⁴ Flickorna skulle ta av sig handskar och huvudduk under lektionstid oavsett om läraren var manlig eller kvinnlig. Flickornas klädsel sades av skolledningen utgöra tre problem; det första var ett didaktiskt och pedagogiskt, det andra möjligheten att identifiera flickorna och det tredje ett problem i samband med praktik.⁵⁵

Efter rektorns förfrågan sammanställde Skolverket en 15 sidor lång utredning som bland annat innehåller redogörelser för religionsfrihetsfrågan i regeringsformen, skollagen och Europakonventionen. Uttalanden i liknande frågor har hämtats från EU:s barnkonvention, dåvarande diskrimineringsombudsmannen och jämställdhetsombudsmannen. Skolverket inhämtade också utlåtanden från kunniga akademiker på området, vad de benämner experter inom, islam. I Skolverkets svar till rektorn för Burgårdens gymnasium stod det att;

Det kan inte anses vara en rätt att utnyttja skolan för att utöva religiös manifestation eller för mycket speciella kulturyttringar. Skolan skall vara en neutral plats just i religiösa sammanhang. Om burqa är en religiös manifestation, bör hänsynen till skolans pedagogiska uppdrag vara överordnad i diskussionen om bärande av burqa skall tillåtas eller ej.⁵⁶

Skolverket slog i utredningen fast att skolorna har rätt att förbjuda burka.⁵⁷⁵⁸

Om bärandet av burqa enligt en seriös bedömning riskerar att förorsaka störning av ordningen i skolan, t.ex. i form av bråk mellan eleverna, att andra elever känner oro och otrygghet eller att diskussionen tar orimligt mycket lektionstid i anspråk, kan skolledningen antingen genom

---

⁵⁴ Andersson & Sander 2009:500

⁵⁵ Andersson & Sander 2009:501

⁵⁶ Skrivelse Skolverket 2003-10-23. Svar om burqa/niqab i skolan. Dnr 58-2003:2567. Sid 3.

⁵⁷ Pressmeddelande 2003-10-24 signerat chefsjurist Ingegärd Hildeborn och generaldirektör Per Thullberg.

⁵⁸ Förbudet nämner enbart burka.

generella ordningsregler eller genom beslut i det konkreta fallet förbjuda eleverna att bära burqa i skolan.⁵⁹

Skolverket påpekade trots skolors rätt att förbjuda burka vikten av en intern diskussion:

Enbart förbud utan samtal om värdegrund, jämställdhet och demokratiska skyldigheter och rättigheter inte är att rekommendera. Varför vill flickorna bära burqa och hur ser omgivningen på detta? Det är viktigt att ingen stängs ute från utbildning och möjlighet att inlemmas i samhället.⁶⁰

Vid denna tidpunkt hade Sverige en socialdemokratisk regering med Mona Sahlin som integrationsminister. Till TT sa Sahlin då att hon hoppas att skolorna använder sin rätt att förbjuda burka eller niqab;

Burkan är inte en religiös symbol, den har kommit till för att dölja och osynliggöra kvinnor. Det tycker jag att vi ska reagera mot. Det är en omöjlig situation i skolan att inte kunna se varandras ansikten. Ett öppet samhälle förutsätter också ett öppet ansikte.⁶¹

Sahlin tog i sitt uttalande ställning mot användandet av heltäckande slöja. Hon gick samtidigt in och tolkade bruket av slöja som en icke-religiös och kvinnoförtryckande symbol. Genom sin position ser Sahlin till individens rättigheter framför gruppens; kvinnan skall skyddas mot osynliggörande och samhället bör agera. Sahlins argumentation kan på så sätt förstås ur Susan Moller Okins sekulära feministiska förståelsehorisont, där Sahlin i första hand reagerar mot yttringen av en kulturell grupps inneboende könsfördelning.

Å andra sidan respekterar inte Sahlin individens samvetsfrihet genom att både tolka bruket av sjalen liksom backa upp ett beslut som fråntar den gällande minoritetsgruppens rätt att utöva sin religion och livsstil. Enligt Larsson & Sander tog varken skolledningen eller Skolverket någon hänsyn till att flickorna själv hävdade att de frivilligt tagit på sig burkan.⁶² Individen, i detta fall de två kvinnorna, får här inte möjlighet att fritt välja att ta del av en kulturell praktik vilket enligt Martha Nussbaum strider mot den politiska liberalismen, när individens samvetsfrihet liksom gruppvärden här inte beaktas. Nussbaum talar om att staten bör bedöma

---

⁵⁹ Skolverket 2003:12

⁶⁰ Skolverket 2003:11

⁶¹ Sydsvenskan, TT 2003-10-24

⁶² Andersson & Sander 2009:501

frivillighetsaspekten vid kollisioner mellan minoritetsgruppers krav och synen att det är till ondo för individen. Ser vi till kvinnornas hävdande var deras val inget tvång, vilket ur ett politiskt liberalistiskt perspektiv strider mot individens och gruppens rättigheter och gör ett förbud illiberalt.

Några månader efter Skolverkets beslut gick tre folkpartister; dåvarande riksdagsledamot Nyamko Sabuni, Malmös kommunalråd Iva Paritzkova Ryggeståhl och ledamot i Stockholms fullmäktige Abit Dundar ut i media om att de vill förbjuda slöjor på flickor under 15 år i skolorna.⁶³ Deras argument var att det strider mot såväl barnkonventionen som skollagen när föräldrar tvingar flickor bära slöja. Paritzkova Ryggeståhl sa till Dagens Nyheter att hon helt tar avstånd från den kvinnosyn hon menar att slöja innebär och att hon genom att föreslå ett förbud ”vill skydda barnens intressen”. Samtliga tre folkpartister har invandrarbakgrund. Paritzkova Ryggeståhl sa vidare att hon tror att de ”därmed inte är lika djupt rotade i den allmänt liberala och tillåtande attityd som är norm i Sverige”. Riksdags- och partistyreseledamoten Erik Ullenhag påpekade samtidigt för Dagens Nyheter Folkpartiets officiella hållning mot ett förbud. Ullenhag uttryckte att partiledaren Lars Leijonborg ”tydligt tog ställning emot ett förbud”⁶⁴, av det slaget som vid tidpunkten föreslogs och sedan antogs i Frankrike.

Nyamko Sabuni med de två andra folkpartisternas ställningstagande kan här åter förklaras med stöd av Susan Okins teoretiska utgångspunkt. Folkpartisterna strider för barnens, och flickornas, rättigheter att slippa ”tvingas” bära en slöja som står för en kvinnosyn Paritzkova Ryggeståhl visserligen inte utvecklar men indirekt kan förstås som patriarkal. Jag anser deras förslag stödas av ett sekulärt feministiskt perspektiv som först och främst ska skydda kvinnan och flickorna från gruppens krav. Huruvida slöjbärandet av minderåriga var omfattande vid tidpunkten för förslaget framgår inte och inte heller det tvång politikerna talar om. Beroende av dessa faktorer är det osäkert hur förslaget skulle kunna tolkas genom ett politiskt liberalistiskt perspektiv. Frågan som ställs där om frivillighetsaspekten försvåras. Samtidigt skadar det inte andra, vilket gör att det kan vara ett uttryck för ett brott mot samvetsfriheten Nussbaum försvarar.

---

⁶³ DN, TT 2004-02-14

⁶⁴ DN 2004-02-09

Ett par månader innan Nyamko Sabuni i september 2006 tillträdde posten som Sveriges integrationsminister tog hon åter ställning för att införa ett förbud av slöja för flickor under 15 år, genom att publicera en artikel under rubriken *Flickorna vi sviker* på sin webbplats på Folkpartiets hemsida. Större delen av hennes argumentation följer här:

Genom slöjan berövar man flickor deras möjlighet att utvecklas på lika villkor som sina jämnåriga. Det finns många orsaker och förklaringar till varför vissa muslimska kvinnor bär huvudduk. Men det finns inget som förklarar eller legitimerar att barn, det vill säga flickor, bär huvudduk? Är det ens etiskt att barn gör det? Huvudduk används som regleringsanordning i relationen mellan man och kvinna. Den ska dölja kvinnans behag för män, utom för hennes make samt de män hon inte kan gifta sig med [...] För att tydliggöra en skiljelinje mellan barn och ung vuxen är det önskvärt att Sverige som land bestämmer vilken ålder det kan motiveras att barn bär huvudduk. Det naturliga är i den ålder man anses ”byxmyndig”, dvs 15 år.⁶⁵

När socialdemokraternas riksdagsman Luciano Astudillo den 10 oktober samma år ställde Sabuni mot väggen om när hon avser ”presentera en lag som innebär att en åldergräns för rätten att bära huvudduk införs”⁶⁶, svarade Sabuni nej, det tänker hon inte göra:

Som fri debattör har jag gett uttryckt för tanken att en åldersgräns skulle kunna vara motiverad. Som statsråd kommer jag emellertid att arbeta för att den politik ska genomföras som allianspartierna har formulerat. Det har jag också uttryckt i intervjuer efter att jag tillträdde som integrations- och jämställdhetsminister. Mitt svar är att jag inte har för avsikt att föreslå någon lag om åldersgräns för att bära huvudduk.⁶⁷

Jag anser att Nyamko Sabuni från att tydligt ha markerat sin åsikt att vilja införa ett slöjförbud för minderåriga till att inte ha för avsikt att föreslå en åldersgräns i regeringsställning talar för att hon svängt från den sekulära feministens attityd till den politiska liberalistens. Sabuni har gått från att ifrågasätta huvudduk på minderåriga flickor som ens etiskt försvarbart till att sänka garden genom att svara Astudillo att en åldersgräns *skulle kunna* vara motiverad. Enligt min tolkning, vilket hon syftar till i andra meningen i svaret, har hon fått dra tillbaka sina krav till förmån för alliansens politiska linje, vilket vi senare ska se följer Sveriges multikulturalistiska politiska strategi.

---

⁶⁵ Sabuni, Nyamko. Folkpartiet.se

⁶⁶ Astudillo, Luciano. Skriftlig fråga 2006/07:7

⁶⁷ Sabuni, Nyamko. Svar på skriftlig fråga 2006/07:7

3.2 Simhall får bakläxa

I april 2004 uppmärksammades nästa fall. Denna gång hade två muslimska kvinnor klädda i tunna slöjor, tröjor och byxor blivit avvisade från en simhall i Göteborg för att ha brutit mot säkerhetsbestämmelserna. Kvinnorna anmälde händelsen till Diskrimineringsombudsmannen som yrkade på 150 000 kronor i skadestånd av Göteborgs stad för diskriminerande behandling. Fallet gick upp i tingsrätten som fastslog att det inte rörde sig om diskriminering. Domen sade att varken kvinnorna eller DO kunnat styrka sina påståenden, refererar Aftonbladet till TT.⁶⁸ När DO tillsammans med kvinnorna valde att överklaga till högre instans blev utslaget annorlunda. Hovrätten gick mot tingsrättens linje och tilldömde kvinnorna 20 000 kronor vardera i skadestånd för att ha utsatts för diskriminerande behandling. Domen slog fast att Göteborgs stad ”inte lyckats bevisa att tillsägelse att byta kläder helt saknade samband med kvinnornas religion”⁶⁹, skriver Svenska Dagbladet. Göteborgs stad överklagade till Högsta domstolen, som valde att inte ompröva beslutet.

Domen är högst intressant med tanke på de två olika prövningarnas utfall. Medan tingsrätten inte ansåg kvinnorna kränkta utan i stället att de överskridit simhallens säkerhetsbestämmelser ansåg Hovrätten det motsatta. Då Högsta Domstolen nekade Göteborgs stad från att överklaga domen kan jag anta att de gick på Hovrättens linje. Genom domen tillerkände rätten en kränkning av kvinnorna och indirekt deras religion som föregåtts av en specifik yttring; slöjan. På så sätt slog de vakt om minoritetsgruppens och därigenom den muslimska vuxna kvinnans rätt att utöva sin religiösa livsstil. Jag anser att Hovrätten genom sin dom här visade på ett svenskt politiskt liberalt förhållningssätt till religiösa minoriteters rättigheter.

3.3 Fallet Alia Khalifa

Den 1 januari 2009 trädde en ny diskrimineringslag i kraft och en ny myndighet inrättades, Diskrimineringsombudsmannen, DO, som ersatte de tidigare diskrimineringsombudsmännen DO, JämO, HomO och HO.⁷⁰ I den nya lagen vidgades diskrimineringsförbudens omfattning till att omfatta fler samhällsområden än i dag, däribland all utbildningsverksamhet. Kort efter den nya myndighetens ikraftträdande dök ett nytt fall upp där två kvinnliga elever nekats bära niqab på ett vuxengymnasium i Spånga i Stockholm. Skolverkets beslut från 2003 var inte längre självklart. Alia Khalifa, en av de kvinnliga anmälarna som också gick ut med sin

---

⁶⁸ Aftonbladet 2007-03-07

⁶⁹ SvD 2008-01-29

⁷⁰ Regeringen.se

identitet i media, uttrycker sig bland annat i sin anmälan till DO så här: ”Det skolverket lagt fram är endast ett beslut ingen lag och beslutet handlar om de som är HELT täckta, jag har niqab vilket visar ögonområdet”⁷¹. Alia Khalifa tillade att hon tycker det är förvirrande hur vissa skolor tillåter niqab medan andra inte gör det. Hon påtalade också i en insändare i Expressen 20 september 2009 sin rättighet liksom alla andra svenskar att själv få styra över sitt val av kläder och livsstil.⁷² Händelsen inträffade i början av vårterminen 2009, anmäldes till DO 19 januari och är fortfarande under utredning⁷³.

Fallet är det andra största i Sverige efter situationen vid Burgårdens gymnasium i Göteborg. Alia Khalifa blev efter händelsen rikskändis då hon figurerade i flera av de större svenska nyhetsmedierna under hösten/vintern -09; bland annat mötte hon Stockholms skolborgarråd Lotta Edholm (Fp) i SVT:s Agenda, intervjuades av Rapport och Dagens Nyheter, medverkade i Tv4:s granskningsprogram Kalla Fakta och skrev ett debattinlägg i Expressen (se ovan). En tid efter anmälan gick Lärarförbunden ut offentligt med ett krav på tydligare riktlinjer från landets politiker. Eva-Lis Sirén, ordförande i Lärarförbundet, sa till Sveriges Radio Ekot i september -09 att; ”Här har regeringen helt enkelt nu en situation som kräver att man klargör så att inte den här osäkerheten och bristen på likvärdighet faktiskt leder till tveksamheter runt omkring olika saker både när det gäller lärarutbildning, när det gäller situationen på skolorna”⁷⁴. Lärarnas riksförbund samt de två stora lärarfacken visade också sina sympatier för ett enhetligt beslut, där lärarfacken vill förbjuda lärare och lärarstudenter bära niqab i skolan. När integrationsminister Nyamko Sabuni och utbildningsminister Jan Björklund tillfrågades om en intervju i Ekot lär de ha nekat.⁷⁵

Ordförande för Socialdemokratiska kvinnoförbundet Nalin Peggul, oppositionsråden Johanna Graf och Lotta Håkansson Harju samt riksdagsledamöterna Carina Hägg, Carina Ohlsson och Maryam Yazdanfar skrev gemensamt under ett debattinlägg på Newsmill i september 2009 där de gick till hårt angrepp mot rätten att bära slöja i Sverige. Vad gäller fallet Alia Khalifa anser de skolan gjort rätt. De tar i sitt inlägg upp en problematik jag återkommer till senare:

---

⁷¹ Anmälan DO 2009/103:Handling 3.

⁷² Expressen 2009-09-20

⁷³ Senast kontrollerade datum var 2010-05-18

⁷⁴ SR Ekot 2009-09-25

⁷⁵ SR Ekot 2009-09-25

Vi ser exempel på det i media när det efter varje liten kulturkrock dyker upp fundamentalistiska uttolkare av islam som omöjliggör varje praktisk lösning på problem. Genom att ge extremisterna utrymme i samhällsdebatten legitimeras deras tolkning av islam och de blir förebilder för unga muslimer som växer upp i Sverige utan djupare kunskaper om sina föräldrars kultur och religion.⁷⁶

Sarah Mohammad och Philip Wendahl, två debattörer som immigrerat till Sverige, gick nyligen till hårt angrepp mot tillåtelsen att bära burka i Sverige. ”Som utlandsfödda samhällsdebattörer kan vi aldrig acceptera kompromisser med en primitiv människosyn på vår eller någon annans bekostnad. Vi välkomnar ett mångkulturellt samhälle men med nolltolerans mot religiöst och kulturellt färgade brott mot kvinnors rättigheter”⁷⁷, skriver de i ett inlägg på Newsmill.

När Alia Khalifa själv säger att hon frivilligt valt att bära niqab, ställer sig såväl S-kvinnorna som de två senare debattörerna framför en tolkning av symbolen. De går på så sätt emot individens frihet problematiserad av Nussbaum, när de väljer att inte kompromissa med vare sig minoritetsgruppens tolkning av förehavandet liksom individens rätt själv välja kläder och livsstil, utan ser burkan som enbart ett kvinnoförtryckande plagg. Susan Okin beskriver det kompromisslösa förhållningssättet: “In the case of a more patriarchal minority culture in the context of a less patriarchal majority culture, no argument can be made on the basis of self-respect or freedom that the female members of the culture have a clear interest in the preservation”.⁷⁸ Genom Okins syn på uttryck som ojämför kvinnan med mannen går det alltså å andra sidan inte att finna varken frihetliga eller självrespektfulla argument för företeelsen.

En gemensam nämnare för de politiker och debattörer jag hittills nämnt, samt vilka jag funnit uttala sig skarpt i frågan, är att flera av dem är kvinnor samt har en bakgrund som invandrare. Min tolkning är att den sekulära humanistiska feministiska hållningen i första hand försvaras av kvinnor och invandrare själva, även om jag i det följande kommer beröra även svenskfödda män som ställer sig för i debatten. Iva Paritzkova Ryggståhl trodde att de inte var ” lika djupt rotade i den allmänt liberala och tillåtande attityd som är norm i

---

⁷⁶ Newsmill 2009-09-20

⁷⁷ Newsmill 2010-04-27

⁷⁸ Okin 1999

Sverige”⁷⁹ och Sara Mohammad tillsammans med Philip Wendahl argumenterade med att i början av sitt debattinlägg påpeka att de ”som utlandsfödda samhällsdebattörer” aldrig tänker ”acceptera kompromisser med en primitiv människosyn på vår eller någon annans bekostnad”.

3.4 Debatten fortsätter

Centerpartistiska riksdagsledamöterna Staffan Danielsson och Lennart Pettersson lämnade i september 2009 in en motion till riksdagen om övervägandet av att sätta en gräns för tillåtna huvudbonader i det offentliga livet: ”Ingen kvinna ska känna sig tvingad att dölja sitt ansikte. För att underlätta för dessa kvinnor skulle det vara ett gott stöd med en lagstiftning som förbjuder burka och niqab ute i samhället, på skolor och på arbetsplatser”⁸⁰, skrev de bland annat för att senare få avslag. I samband med uppståndelsen kring motionen presenterade tidskriften Arena i nr 6: 2009 en enkät med titeln ”Niqab och politiken”, där tolv tillfrågade opinionsbildare⁸¹ svarade på frågan om de anser ett förbud mot niqab och burka på svenska skolor eller på offentlig plats är diskriminering. Hälften svarade att det utan tvekan rör sig om diskriminering på båda platser, däribland Gudrun Schyman (FI) och Lars Ohly (V). Den andra halvan var inte lika säkra eller gjorde på något sätt en åtskillnad mellan bärandet av burka och niqab på skola eller offentlig plats, där ett förbud kan vara berättigat i skolan, men inte på fritiden. Samtliga utom två var emot ett lagstadgat förbud.⁸²

27 januari i år möttes statsminister Fredrik Reinfeldt (M) och socialdemokraternas partiledare Mona Sahlin i en duell i Sveriges radios Studio Ett i P1. Med tanke på den franska hållningen i huvudduksdebatten lyftes ämnet upp. Fredrik Reinfeldt, liksom Mona Sahlin, sa att han anser att heltäckande slöja är ett uttryck för kvinnoförtryck. Fredrik Reinfeldt sa också att han sympatiserar med att ”trycka tillbaka dem som försöker få kvinnor att dölja sitt ansikte”, att drivkraften bakom bärandet av den muslimska huvudduken är att dölja kvinnor i samhället och att det inte kan förenas med det frihetliga Sverige Reinfeldt vill se.⁸³ ”Vi vill säga till

---

⁷⁹ Se sid 19.

⁸⁰ Stockholm den 25 september 2009 Motion 2009/10:K250 Användningen av burka eller niqab

⁸¹ Av de tillfrågade är två personer vänsterpartister (Lars Ohly, Ali Esbati), en medlem i feministiskt initiativ (Gudrun Schyman), en socialdemokrat (Luciano Astudillo), två publicister (Haideh Daragahi och Arne Ruth som svarade gemensamt) och fem islamkunniga akademiker och/eller skribenter (Rakel Chukri, Stefan Jonsson, Andreas Malm, Lawen Mohtadi, Pernilla Ouis, Farnaz Sajadi).

⁸² Arena nr 6 2009

⁸³ SR Studio Ett 2010-01-27

invandrartjejer att här får man klä sig som man vill, vara som man vill [...]”⁸⁴, påpekade Reinfeldt. Han uttryckte också sin åsikt genom att säga att vi inte vill ”ha fler burkor i Sverige.” Mona Sahlin svarade att Sverige ska vara ett land med religionsfrihet och att det måste betyda rätt *till* religion men också rätt *från* religion. ”Jag kommer alltid att slåss för kvinnors rätt att slippa bära burka liksom flickors rätt att få bära själ”⁸⁵, säger Sahlin. Hon sa att det måste vara en kamp för båda ”sakerna” och framför allt att det är kvinnans val. Sahlin påpekade att ett ”förbud bara stigmatiserar dem kvinnor som kampen handlar om att frigöra”⁸⁶. Mona Sahlin vill liksom Reinfeldt inte se någon lagstiftning på området.

Moderaternas hållning i frågan deklarerar även på deras hemsida. De anser att alla tjejer ska veta att det är okej att avstå från att bära ansiktsslöja, men att ett förbud är fel väg att gå.

[...] vi tror inte att ett förbud mot att bära niqab eller burka skulle stärka dessa kvinnor och tjejer. Risken är snarare att de isoleras om de hindras från att delta i samhällslivet. Istället behövs mer information om frågan och en samhällsdebatt där vi står upp för våra frihetliga värderingar.⁸⁷

Fredrik Reinfeldt sällar sig till Nussbaums försvar av den politiska liberalismen då han ger kvinnor tillhörande en kulturell minoritet rätten att själva välja ansiktsslöja eller inte liksom i sitt sätt att uppmuntra en debatt. Samtidigt visar Reinfeldt sitt tydliga ogillande av företeelsen som sådan, vilket enligt en sekulär feministisk syn inte är liberal och kan kritiseras för att uppvisa en dubbelmoral.

Mona Sahlins hållning i frågan har här svängt; från att hon 2003 backade upp Skolverkets beslut, förnekade burkan som religiös symbol och talade om att en reaktion mot plagget vore i sin ordning, till att hon – trots hennes fortsatta kamp för kvinnans rätt att slippa bära heltäckande slöja – säger att det framför allt är kvinnans eget val och att ett ”förbud bara stigmatiserar dem kvinnor som kampen handlar om att frigöra”. Enligt min tolkning har Sahlin övergivit sin tidigare kritiska feministiska och individualistiska hållning för en politisk liberalism som följer Sveriges eniga partiledningar. När Svenska dagbladet efter radiointervjun ringde runt till riksdagspartierna fick de på frågan om partierna var för eller

---

⁸⁴ SR Studio Ett 2010-01-27

⁸⁵ SR Studio Ett 2010-01-27

⁸⁶ SR Studio Ett 2010-01-27

⁸⁷ Moderat.se

emot ett förbud av ansiktsslöja i offentliga miljöer ett nej till svar av samtliga.⁸⁸ Endast Sverigedemokraterna, som inte är representerade i riksdagen, har som parti offentligt gått ut med ett stöd för ett förbud av heltäckande slöja på skolor, arbetsplatser och offentliga utrymmen.⁸⁹

3.5 Frankrike och England på andra sidan spegeln

Genom att se till Karin Borevis integrationspolitiska teorier om vilken strategi länder har i sina integrationspolitiska mål, befinner sig Sverige tillsammans med Storbritannien i ruta 3 – Multikulturell politik. Frankrike, med den klassiska liberala utgångspunkten, hör till grupp 4 – Assimilering genom civil gemenskap, med den franska grundmurade uppfattningen att dess medborgares identitet ska vara oberoende individens etniska eller konfessionella tillhörighet. I Frankrike blir Borevis påpekande om vikten av vilken nationell *identitet* politiken utgår ifrån särskilt tydlig. Olivier Roy ger en förklaring till den uppståndelse kvinnor i slöja väckt inom landets gränser när han skriver om den identitetskris som nu råder i landet: “[...] Islam seems to call into question the very identity of the country, or at least the nature of its institutions. People mobilize for the defense of “republican values” and “laïcité”⁹⁰. Assimileringsidén är genom franska starkt förankrade principiella ideal åtminstone i dag enligt ledande franska politiker inte kompatibel med minoriteters synbara religiösa yttringar som blir provokativa själva kärnan i den franska identiteten.

Sveriges ledande politikernas inställning mot ett förbud av heltäckande slöja på skolor, arbetsplatser och i offentligheten, med de undantag som av säkerhetsskäl finns idag, vittnar om skyddet av kulturella minoritetsgruppers rättigheter. Genom främjande av minoritetskulturer vill jag hävda att Sverige sätter gruppvärden (genom att till stor del anamma Nussbaums teoretiska ideal) framför individuella sekulära och humanistiska mål; vilket i sin tur accepterar tanken på att människor går att dela in i etniska grupper på grund av ”naturliga skillnader” dem emellan, som Kenan Malik resonerar kring.⁹¹ Sveriges integrationspolitik och ledande politikernas inställning i själdebatten liknar allt mer Storbritanniens politik där de ledande partierna, både socialistiska och konservativa, är ense om att ett förbud inte stämmer överens med landets multikulturalistiska tänk.

---

⁸⁸ Svenska Dagbladet 2010-01-28

⁸⁹ Sydsvenskan 2007-10-21

⁹⁰ Roy 2007:1

⁹¹ Newsmill 2010-05-12

4. Slutdiskussion

När Borevi talar om ett lands definition av identiteten som en viktig markör för deras integrationslogik kan Frankrike genom den franska politikens starka fokusering på individen finna en förklaring i deras revolutionära förflutna och uppslitande brytning med kyrkan. Frankrike liksom Storbritannien är båda före detta koloniala makter, medan de gått skilda vägar integrationspolitiskt. Dock har imperialismen, enligt min tolkning, snarare rotat en stark rasism i de båda länderna än varit avgörande för den integrationspolitiska strategin, även om dessa korrelerar med varandra. Händelserna i Storbritannien beskrivna av Kenan Malik i bakgrundskapitlet, där politikerna strategiskt valde att erkänna minoriteters rättigheter som grupper, tjänar som förklaring för deras multikulturalistiska politiska bana. Sverige, som genom tiderna visat sig vara varken särskilt tolerant eller mångkulturellt står i dag med en grundlagsfäst religionsfrihet i ett mångkulturellt samhälle och med en multikulturalistisk politik politikerna är försiktiga med att röra.

I dag tycks partiledarna för Sveriges två stora block, som jag nämnt tidigare, i allt högre grad sluta upp bakom en politisk liberalism likt den Martha C Nussbaum förespråkar. När Sabuni proklamerade för 15-årsgräns för slöja talade hon dels om att det inte finns stöd för företeelsen i Koranen. Genom att i dag, i egenskap av integrationsminister, inte verka för ett förbud kan hon indirekt sägas ge den tolkning av islam som talar för att det finns belägg i Koranen för kvinnor, och i just detta fall små flickor, att täcka sig med slöja autenticitet. Min syn är samtidigt att det inte bara är svårt, som Nussbaum skriver, utan praktiskt omöjligt att komma fram till en slutsats huruvida en religiös yttring verkligen företräder religionen, där betydande religionsforskare i dag talar om islamer och kristendomer hellre än *en* islam och *en* kristendom.

I uppsatsens undersökningsdel framgår det att oavsett om politikern i fråga ändrat åsikt om ett förbud eller inte, betonas i argumentationen ändå genomgående vikten av jämställdheten mellan kvinnor och män. Slöjan som kvinnoförtryckande symbol understryks genomgående. Trots det försvaras inte de feministiska värderingarna i praktiken. Politikerna låter gruppvärdena föregå det feministiska, sekulära individperspektivet. Ett exempel är när Mona Sahlin backade upp Skolverkets beslut 2003 med motiveringen: ”Burkan är inte en religiös symbol, den har kommit till för att dölja och osynliggöra kvinnor. Det tycker jag att vi ska reagera mot.” I januari 2010 löd hennes argument mot ett förbud: ”Jag kommer alltid att slåss

för kvinnors rätt att slippa bära burka liksom flickors rätt att få bära sjal. [...] Ett förbud bara stigmatiserar dem kvinnor som kampen handlar om att frigöra.” Enligt min mening går det mycket väl att tala om den dubbelmoral som framträder i den multikulturalistiska och samtidigt feministiska politikerns argumentation, liksom den Sara Mohammad och Susan Moller Okin nämner, även om man vidare kan diskutera för om dessa ändå är kombinerbara. I Sverige verkar samtidigt den feministiska hållningen i frågan dela opinionsbildarna i två läger. Med både betydande vänsteraktörer och feminister klart mot någon typ av slöjförbud (Lars Ohly, Gudrun Schyman) och betydande feministiska debattörer klart för (Nalin Peggul, Arne Ruth) medan exempelvis Nyamko Sabuni ligger någonstans där emellan. Frågan splittrar partierna och har hamnat under sakpolitik snarare än partipolitik. Medan partiledningarna tar ställning mot ett förbud, är partimedlemmarna inom de svenska partierna splittrade med talande exempel som de centerpartistiska ledamöternas motion, S-kvinnornas debattinlägg och Nyamko Sabunis återhållsamhet. Undersökningen visar att de trender som går att spåra i den svenska sjaldebatten vittnar om en skiftning från en negativ inställning till individens fria val att bära heltäckande slöja, underbyggd av en feministisk jämställdhetsretorik, till ett utökat multikulturalistiskt värnande om varje individs och grupps rättigheter att utöva sina särskilda kulturella eller religiösa yttringar. Tillika används fortfarande den feministiska retoriken som talar om kvinnoförtrycket i den politiska sjaldebatten där Sveriges ledande politiker i dag hellre uppmanar till fortsatt debatt än ser en lagstiftning på området. Jag har, mot bakgrund av detta, svårt att se en kommande lag som skulle förbjuda heltäckande slöja i offentliga miljöer. Däremot finns fortfarande Skolverkets hänvisningar till de problem ansiktsslöja enligt deras undersökning orsakar i undervisningssituationer, tillsammans med Lärarkårens krav på tydligare regler, vilket gör utgången av Alia Khalifas diskrimineringsanmälan oviss. Ett beslut där ärendet nekas som diskriminering är därför inte helt främmande.

Vidare för Kenan Malik en intressant diskussion i ett debattinlägg på Newsmill 12 maj i år där han förklarar varför enligt honom såväl Frankrike som Sverige och Storbritannien genom sin politik svikit de liberala grundprinciperna. Malik definierar den liberala, sekulära statens ”hjärta” så här; (1) Det finns en lag för alla; ingen skall särbehandlas, inte heller diskrimineras; (2) det är en separering mellan stat och religion och ingen religion skall privilegieras; (3) ingen stat skall blanda sig i privata angelägenheter och (4) människor skall

vara fria att bedriva alla trosformer och livsstilar, så länge dessa inte skadar andra.⁹² Länder som Frankrike med assimileringspolitik och Sverige och Storbritannien med multikulturalistisk politik frågar sig båda om Europa kan förbli densamme med olika folk representerade, skriver Malik. De ger olika svar men det är själva frågan som är problemet, fortsätter han. Frågan tar för givet att minoritetskulturer är homogena helheter vars medlemmar för alltid är knutna till deras föregångares kulturer, religioner och övertygelser. Sverige, Storbritannien och Frankrike vinner på så sätt inte människor från olika bakgrunder för en gemensam uppsättning upplysta värderingar, skriver Malik som anser ett burkaförbud inte håller i en liberal stat. Hela idén med separationen mellan stat och religion är att staten inte interagerar eller tar parti för en religiös eller sekteristisk debatt. Det riktiga problemet, avslutar Malik, är inte immigration eller ”islamiseringen” av Europa utan bristen på övertygelse från både multikulturalister och ”clash of civilisations”-krigare om ett progressivt sekulärt humanistiskt projekt.⁹³ Karin Borevi ger en liknande definition när hon med hjälp av T H Marshalls teorier menar att en välfärdsstat som kan betecknas liberal utgår från att just jämlikhet mellan individer är en förutsättning för integration, med betydelsen av liberal i termen individuell frihet och lika värde.⁹⁴ Det den svenska och brittiska integrationspolitiken enligt Borevis tabell kan leda till är att genom bekräftandet av en ”naturlig ojämlikhet” resultera i en etnisk exkludering och därigenom öka klyftorna mellan grupper i samhället. De biverkningar den franska integrationspolitiken kan leda till är en assimilering till etnisk gemenskap, där ingen hänsyn tas till människors olika övertygelser, seder och traditioner.

---

⁹² Egen översättning från engelska. Malik, Kenan 2010-05-14

⁹³ Malik 2010-05-12

⁹⁴ Borevi 2002:35ff

Sammanfattning

I Sverige blossade debatten kring den muslimska sjalen upp på riktigt efter händelsen vid Burgårdens gymnasium 2003. Sedan dess har den bara trappats upp, liksom flera länder i Europa är på väg att rösta igenom ett förbud av heltäckande slöja på offentliga. Frågan väcker stor uppståndelse, trots en liten del kvinnor som bär ansiktsslöja i Europa.

Mitt syfte med uppsatsen var att undersöka trender i den svenska sjaldebatten och spegla dessa mot sjaldebatterna i Frankrike och Storbritannien, två länder som valt att gå olika vägar i sin integrationspolitik.

Min frågeställning var:

- Vad står begrepp som sekularisering, religionsfrihet och multikulturalism för i respektive länder?
- Hur ser islams utveckling ut i Frankrike och England och vilken inställning har länderna till den muslimska sjalen?
- Hur lyder den svenska politiska sjaldebatten?
- Vilka skillnader finns det i de tre ländernas integrationspolitik och går det att genom en jämförelse tala om en framtida trend vad gäller den svenska sjaldebatten och integrationspolitiken?

I undersökningens första del redogjorde jag kort för först Sveriges, sedan Frankrikes och sist Storbritanniens bakgrund till dagens liberala, sekulära stater. Här beskrev jag också islams utveckling i länderna. I Frankrikes och Storbritanniens underkapitel redogjorde jag även för respektive lands aktuella sjalpolitiska debatt.

I uppsatsens andra del tog jag upp tre fall som behandlar den muslimska sjalen i Sverige och som fått stor uppmärksamheten i de svenska medierna. Här tog jag efter varje fall fram några exempel från svenska politikere och debattörers uttalanden kring fallen i fråga. Jag avslutade med att analysera de politiska kommentarerna genom att använda mig av två skilda feministiska, teoretiska perspektiv. I sista kapitlet i undersökningens andra del speglade jag Sveriges integrationspolitiska strategi och sjaldebatt mot Frankrikes och Storbritanniens, med hjälp av Karin Borevis integrationsteorier. I slutdiskussionen diskuterade jag vidare kring de slutsatser jag kommit fram till i min analys.

Käll- och litteraturförteckning:

- Andersson, Daniel, Sander, Åke. 2009. *Det mångkulturella Sverige – ett landskap i förändring*. Lund.
- Borevi, Karin. 2002. *Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället*. Uppsala.
- Froman, Ingmarie. 2006. *Islam, brudar & paljetter*. Stockholm.
- Malik, Kenan. 2009. *Från fatwa till jihad*. Stockholm.
- Nussbaum, Martha C. 2002. *Kvinnors liv och social rättvisa: ett försvar för universella värden*. Göteborg.
- Roy, Olivier. 2007. *Secularism confronts islam*. New York.
- Scott, Joan Wallach. 2007. *The politics of the veil*. New Jersey.

Tidskrift- och tidningsartiklar:

- Arena. 2009. ”Niqab och politiken”, *Arena* nr 6 (december). Stockholm.
- BBC News. 2010. “The Islamic veil across Europe”, *BBC News*. 22 april.
- BBC News. 2010. “France report backs face veil ban”, *BBC News*. 26 januari.
- Eriksson, Göran. 2004. ”Folkpartiet säger nej till slöjförbud”, *Dagens Nyheter*. 9 februari.
- Forsström, Anders. 2010. ”Franska regeringen: Ja till burkaförbud”, *Dagens Nyheter*. 19 maj.
- Khalifa, Alia. 2009. “Alia Khalifa: Förbjud mig inte vara mig själv”, *Expressen*. 20 september.
- Lucas, Dan. 2010. ”Inget stopp för plaggen i England”, *Dagens Nyheter*. 30 januari.
- Okin, Susan Moller. 1999. “Is multiculturalism bad for women?” *Boston Review*.
- Simons, Stefan. 2010. “The man who launched the burqa debate”, *Spiegel Online*. 2 januari.
- Sparks, Ian. 2009. “France’s hardline immigration minister Eric Besson calls for ‘debased’ burkha to be banned”, *Daily Mail*. 14 september.
- Stensson, Carina m.fl. 2010. ”Inget stöd för svenskt burka-förbud”, *Svenska Dagbladet*. 28 januari.
- TT. 2008. ”Fel att förbjuda slöja i simhall”, *Svenska Dagbladet*. 29 januari.
- TT. 2007. ”Slöja i simhallen – inte diskriminering”, *Aftonbladet*. 7 mars.
- TT. 2004. ”Folkpartister vill förbjuda skolslöjor”, *Dagens Nyheter*. 14 februari.
- Vickhoff, Alexander. 2007. ”Sd-debatt om slöjor slutade med heltäckande förbud”, *Sydsvenskan*. 21 oktober.

Internetkällor:

Astudillo, Luciano. 2006. *Skriftlig fråga 2006/07:7 till statsrådet Nyamko Sabuni*.

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=67&dok_id=GU117

Ekot. 2009. "Läraryrket vill ha besked om slöjor", *Sveriges Radio*. 25 september.

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=3123236>

Malik, Kenan. 2010. "Förbudsliberalernas inställning till burkan håller inte", *Newsmill*. 12 maj. <http://www.newsmill.se/artikel/2010/05/12/forbudsliberalernas-installning-till-burkan-haller-inte>

Moderaterna. 2010. "Individens klädval", *Moderaterna*. Maj.

http://www.moderat.se/web/Individens_kladval_1.aspx

Mohammad, Sara, Wendahl, Philip. 2010. "Inför förbud mot heltäckande slöjor", *Newsmill*. 27 april. <http://www.newsmill.se/node/21627>

Nämnden för Statligt Stöd till Trossamfund. 2008. *Statistik 2008*.

<http://www.sst.a.se/statistik/statistik2008.4.32117231125255d02d580006068.html>

Pekgul, Nalin mfl. 2009. "S-kvinnor: Acceptera inte heltäckande slöja", *Newsmill*. 20 september. <http://www.newsmill.se/artikel/2009/09/20/s-kvinnor-acceptera-inte-heltackande-sloja>

Regeringen. 2008. *Diskrimineringslagen*.

<http://regeringen.se/sb/d/11043/a/111986>

Sabuni, Nyamko. *Flickorna vi sviker*.

<http://www.folkpartiet.se/Vara-politiker/Ministrar-i-regeringen/Ministrarnas-webbplatser/Nyamko-Sabuni/Flickorna-vi-sviker/>

Sabuni, Nyamko. 2006. *Svar på skriftlig fråga 2006/07:7*.

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=71&dtyp=frs&rm=2006/07&dok_id=GU127&nr=7

Skolverket. 2003. "Skolor har rätt att förbjuda burqa", *Skolverket*. Pressmeddelande 24 oktober.

<http://www.skolverket.se/sb/d/246/a/501>

Studio Ett. 2010. "Fredrik Reinfeldt och Mona Sahlin i Studio Ett", *Sveriges radio P1*. 27 januari.

<http://sverigesradio.se/webbradio/webbradio.asp?type=db&Id=2175807&BroadcastDate=&IsBlock>

Wikipedia. 2010. *1905 French law on the Separation of the Churches and the State*.

http://en.wikipedia.org/wiki/1905_French_law_on_the_Separation_of_the_Churches_and_the_State

Wikipedia. 2010. *France*.

<http://en.wikipedia.org/wiki/France>

Rapporter:

National Statistics 09 RFC 06183. *2007-08 Citizenship Survey: Race, Religion and Equalities Topic Report*. London.

Skolverket 58-2003:2613. *Flickor med burqa/niqab i skolan*. Stockholm.